

ОЦІНКА vs САМООЦІНЮВАННЯ: інструменти контролю чи розвитку?

Ірина БАРАНОВА, експертка і тренерка Освітньої платформи “Критичне мислення”, авторка освітніх програм для вчителів, педагогиня і психологиня, м. Київ

Мабуть, кожен погодиться, що на душі стає добре, коли тебе цінують, а не оцінюють. Але в суспільстві й досі точаться дискусії про необхідність використання у початковій школі оцінки в балах, якою впродовж років нерідко послуговувалися як каральним інструментом. На часі зміна форм, методів та самої сутності оцінювання.

У цьому контексті автор викладає власний погляд на такі ключові питання:

- Що може зробити вчитель, аби у школі було менше контролю і більше простору для розвитку учнів?
- Які ознаки надлишковості контролю у школі?
- Як і навіщо трансформувати щоденне оцінювання дітей учителем у якісний зворотний зв'язок?
- У чому сутність і значення рефлексії та чому на неї не вистачає часу на уроці?
- Які є варіанти організації рефлексії на уроці у початковій школі?

ОЦІНКА ЯК ІНСТРУМЕНТ КОНТРОЛЮ

Уявімо звичайну класну кімнату в школі. Тут усе влаштовано так, щоб учителю було зручно “давати знання”, а діти мають слухати і виконувати. Така модель навчання породжує необхідність постійного контролю.

Основна ідея традиційної школи, яку часто не озвучують, але саме вона є основою дій педагога — все треба контролювати. Хто не виконав домашнє завдання, хто не заповнив щоденник, хто не вивчив вірш, хто не розв'язав рівняння. Кожен крок слід контролювати, оцінювати — інакше нічого не робиться.

Від батьків школа також потребує постійного контролю. “Ви погано контролюєте свою дитину!” — дорікає вчителька батькам. Зазвичай більшість з того, що робить педагог, він робить саме задля контролю.

Якщо запитати вчителів “Навіщо проводити актуалізацію на початку уроку?”, багато хто скаже: “Щоб проконтролювати, що учні знають, а що ні”. У відповідь на запитання “Для чого підсумкова частина уроку?” прозвучить: “Для того, щоб учитель перевірів, що діти засвоїли”. “З якою метою задаєте більшість запитань на уроці?” — “Задля контролю, щоб оцінку поставити”. Іноді складається враження, що

діти приходять до школи, аби щось продемонструвати вчителю.

Постійне контролювання відображається в мовленні: *це так (не так), це правильно (не правильно), добре/погано зробив, добра/слабка робота...* Поряд з такими судженнями ще й багато прямих заборон: *Не можна бігати на перервах! Не стрибай! Не розмовляйте! Не..! Не..!*

Навіть вираз обличчя педагога, його голос і тон іноді теж демонструють його контролюючу роль. “У нашої вчительки залізний голос!” — сказав мені якийсь першокласник. Ця “залізна” роль важка, вона потребує від педагога постійного напруження і багато ресурсів. Чи не тому маємо проблему хронічної втоми, емоційного вигорання вчителів? Але багато з них відважно й мужньо виконують таку роль, бо саме її вони вважають ознакою професійності.

Зазвичай постійний контроль пояснюють турботою про дітей: нібито вони ще малі й самі чогось не зможуть. Однак, на наш погляд, турбота — це дії, спрямовані на створення сприятливих умов, а контроль — це нагляд за діями іншого з метою перевірки.

Дуже важливо передавати контроль над процесом навчання самій дитині, допомагаючи їй розвинути здатність до самоконтролю, складовою якої є навички самооцінювання.

Як почати рухатися в цьому напрямі? Розглянемо два можливі шляхи:

- трансформувати щоденне оцінювання дітей учителем у якісний зворотний зв'язок;

- системно запроваджувати рефлексію як невід'ємний елемент у процес навчання.

Останнє, на наш погляд, можливо тільки в разі зміни балансу між роллю педагога й учня на уроці — від уроку, на якому головну роль відведено вчителю, слід переходити до уроку, на якому головним є учень. Дитина тільки тоді матиме що оцінювати, коли сама буде активним учасником уроку.

ТРАНСФОРМУВАННЯ ЩОДЕННОГО ОЦІНЮВАННЯ В ЯКІСНИЙ ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

Головний інструмент, який сьогодні використовують для контролю, — оцінка. Навіщо вона потрібна? Щоб інформувати учня про стан опанування теми, про якість виконання того чи іншого завдання. Навіщо інформувати? Щоб учні змінювались, рухались далі, розвивались.

Саме такі класичні пояснення ролі оцінки. На практиці після оголошення оцінок часто спостерігаємо в учнів багато негативних емоцій, іноді сльози, ствердження “у мене нічого не виходить!” або кидання зошитів з викликом “взагалі робити не буду!”, втрату довіри до себе. Чи свідчить така реакція дітей про розвиток? Чи додає їм енергії, що так потрібна для подальшого руху, чи ж навпаки — позбавляє сил? Можливо, це відбувається саме тому, що оцінку використовують як інструмент контролю, а не як засіб інформування, зворотного зв'язку? І сприймається вона дитиною негативно — як критика, а не як інформація для розвитку.

- Тут у тебе неправильно!
- Дивись, скільки помилок!
- Ось про це ти не розповів.
- Треба бути уважнішим.

Чи мотивували б вас такі висловлювання, якби застосувати їх до вашої діяльності? Більшість учителів, до яких ми зверталися з таким запитанням, зазначають, що, коли їх критикують, почуваються ніяково, переживають роздратування, протест, тривогу чи апатію. І майже ніхто не фіксує почуття впевненості або бажання активно розвиватися.

Таблиця

Вплив критики і якісного оцінювання діяльності на емоційний стан особистості

Критика	Якісний зворотний зв'язок
<p>Дає можливість продемонструвати статус, показати свою вищість, виплеснути емоції.</p> <p>Часто викликає роздратування, агресію, апатію. Може відбити бажання проявляти ініціативу, може загальмувати справу.</p> <p>Руйнує контакт, загрожує подальшій взаємодії</p>	<p>Мотивує на досягнення результату, спонукає ставити нові цілі, більш якісно відпрацьовувати навички.</p> <p>Дає можливість м'яко вказати на слабкі місця, зберегти контакт і взаємодію, будувати партнерські відносини.</p> <p>Привчає до культури позитивної взаємодії. Отримуючи такий зворотний зв'язок, людина звикає так само реагувати на дії інших: не оцінювати або знецінювати, а бачити та підсилювати</p>

Як же зробити коментування оцінки якісним зворотним зв'язком, що сприятиме розвитку учня, а не викликати супротив або безсилля? Алгоритм дуже простий: обговорюючи з дитиною результати її роботи, вчитель послідовно має дати відповідь на кілька запитань:

1. Що вдалося? Що вийшло добре?
2. Що варто додати, змінити, зробити інакше?

Спершу обов'язково слід зазначити, що вдалося. Навіть якщо це одна літера з десяти або півречення з усього тексту. Дитина має на щось спиратися, має розуміти, що її зусилля не знецінюються, їх помічають інші, має усвідомити, що *конкретно* вона змогла цього разу. Якщо вчитель говорить тільки “я знаю, що

Бібліографія

ОЦІНКА ЯК СТИМУЛ ДО УСПІХУ

Про **вербальне оцінювання** навчальних досягнень учнів ішлося в “УПШ”, 2017, № 1.

У статті **розкрито такі питання:**

- Види вербального оцінювання
- Функції оцінювання
- Об'єкти оцінювання
- Зміст і мета вербального оцінювання
- Прийоми вербального оцінювання

До активного словника вчителя пропонується добірка “Позитивні оцінні висловлювання”.

Придбати журнал можна в редакції: (044) 486-13-32, (067) 504-50-22, books@dsvit.com.ua

БУДУЄМО НОВУ ШКОЛУ РАЗОМ

Журнал “Учитель початкової школи”

пропонує на допомогу педагогам
сучасні методичні матеріали

ЗАОЩАДЬТЕ до 10%

- 1 Заходьте на сайт upsh.com.ua
- 2 Оформлюйте онлайн-передплату на журнали “УПШ” та “Джміль”
- 3 Щомісяця гарантовано отримуйте надійну методичну підтримку!

ІНДЕКСИ для передплати на пошті

“УПШ”
Індекс 89869

+

“Джміль”
Індекс 40295

=

Комплект
Індекс 68604

ЗУСТРІЧАЙТЕ У 2019 РОЦІ

Спецвипуски, що представляють кращий досвід педагогів Львівської та Сумської областей (№2, №9)

Тематичні номери:

- Унікальні місця України (№6)
- Емоції та почуття (№12)